

XXXXXXXXX 10 October
Amsterdam

9

*voor
Wijckt*

O.Z.Achterburgwal 202-204
Amsterdam.
tel:45218

Aan het College van Kerkvoogden der
Nederlandsche Hervormde Gemeente

MEPPEL

Naar aanleiding van Uw verzoek, rapport en advies uit te brengen met
betrekking tot de toestand en restauratie van het orgel in de Ned.
Hervormde Kerk te Meppel, doen wij U hiermede toekomen;

- a: Historische beschrijving vanaf de bouw tot heden
- b: Beschrijving van de huidige toestand,
- c: Restauratieplan.

HISTORISCHE BESCHRIJVING

Met de bouw van het orgel imaar alle waarschijnlijkheid in 1713 be-
gonnen. Uit het Oud-Archief van Meppel, berustend in het Rijksarchief
te Assen, blijkt, dat de eerste termijnbetaling plaats vond op 13 Oct.
1713, en wel betrof het een bedrag van f.606.---.
De bouw was opgedragen aan Jannus Hermannus (Harmens) te Berlicum.
In een vergadering van 24 Maart 1716 besloten "Scholten en volmachten
der Stad Meppel" in Holland te zoeken "na een bequaam organist, orgel-
maker of 2 organisten om het orgel in Meppel voor Ganspelskosten
op te nemen".
Hieruit blijkt, dat de bouw reeds in een vergevorderd stadium verkeerde
Blijkens de archieven werd een zeker H. Berff gevonden, over wiens
persoon geen nadere gegevens bekend zijn.
Hij keurde het orgel, en diende het volgende rapport in:

"Het orgel tot Meppel gemaect door Meester Jannes hermannus, hebbe
ick bevonden is heel wel na het besteek gemaect.
De Dulciaan van 16 voet hebbe ick daar niet in bevonden int
Manuaal, omdat de Kerck te leegh (laag) is sal de Meester de Dulciaan
daar geen plaace voor hebben kunnen uitvinden,
Maer ick hebbe bevonden een wercken booven het besteek een derde
clavier, bestaande dese navolgende Registers

Echo
Octaaf dit wercken hebbe ick heel goet bevonden.
Quint a is niet goet gestemt
Blockfluit
Hamaat

Manuaal

Trompet B niet voert aanspreek
 Quintadeema daar zijn verscheiden die niet na behooren aanspreken
 in plaats van Hazaat staat Quint, bevonden is ---- f -----
 Prestant komt traagh int spreken, ----- c' -----
 Ruspij niet goet bevonden.

Rugppestijf

Prestant
 Gedeckt
 fleuit does dese Registers Moeten alle te saamen over gestemt worden
 quint hebbe ick niet goet bevonden.
 octaaf
 waltfleuit
 sexquialter Dit werck mankeert niet als het moet gestemt worden
 siflet hebbe ick bevonden den
 scharf 1 April 1716,
 dulciaan (v.g.) N. Berff.

"Scholtens en Volnachten" delen daarop aan Harmens mede, het orgel
 niet eerder te zullen aanvaarden, dan na herstel van de in het rapport
 genoemde gebreken.

Op 13-6-1717 wordt het orgel weer gekeurd, doch nu door Hendrik Laage-
 man te Amsterdam.

Aan zijn rapport ontleen wij het volgende:

"Het orgel is niet volgens bestek gemaakt, dog evenwel ten opzichte
 van getal van registers genoeg gedaen".

is bevonden in het bovenste clavier een zuyfsinge van wint, als men
 het clavier beslaat ende registers afset."

in het middelste clavier zijn huylingen van geluijt."

in het rugpositiv heb hetzelfde, alsook verscheide deurspraken"

eenige registers hebben niet haar rechte aard en eigenschap van
 geluijt insonderheid de helpijp in't positiv die meer na een
 Quintadeem gelijkt."

de meeste registers int geheele werck zijn traag van aanspraak en
 sommige pijpen zijn sterck en andere swack van geluijt

de Vox Humana is geen Vox Humana, nog van maaksel off van geluijt
 maer een toetsijn."

Op 16 Juni 1717 brengen Kerkmeesters dit rapport ter kennis van
 Harmens en eisen borgstelling en het kiezen van domicilie te Meppel,
 "hem niet gedenkende na te lopen en om van hem niet langer ongeleijd
 of met woorden gepajst te worden".

Op 23 Juli 1717 schrijft Harmens aan de Organist te Meppel: Lucas
 Muijselaar, om voor hem een maand uitstel aan Burgemeesters te vragen.

Op 25 September 1717 richtten Kerkmeesters opnieuw een schrijven
 aan Hendrik Laageman en "Nu ook aan Meester Christiaan Steenbergen

dat, na aanleiding van de visitatie, Harmens de gebreken zal herstellen, opdat het orgel "kan worden gekeurd voor 2e maal"

Op 13-11-1717 verzoekt Laageman om uitstel in verband met de winter.

Op 26 Juli 1718 schrijven Kerkmeesters weer aan Mr. Jannes Harmannus, orgelmaker en organist te Belcum, om spoed met de herstelwerkzaamheden te betrachten.

Op 28 Juli 1718 bericht Harmens, dat de gebreken hersteld en het orgel dan gekeurd kan worden.

Op 9 Augustus 1718 verzoekt Laageman de keuring van het orgel 14 dagen te mogen uitstellen.

Op 28 schrijft J. Kamp, zoon van Harmannus, dat zijn vader door ziekte verhinderd was.

De keuring van het orgel geschiedde evenwel toch, n.l. op 5 September 1718, zij het alleen door Laageman.

De onbevredigende gang van zaken bij de bouw van dit orgel, was blijkbaar ook tot de buitenwereld doorgedrongen, aangezien Rudolf Garrels, orgelmaker te Groningen in een schrijven van 25 Juni 1718 aan het Stadsbestuur te Meppel terloops naar "de constitutie vant orgel aldaar tot Meppel" informeerde. Hij herhaalde dit schrijven van aanbeveling op 19 October 1718.

Na de keuring in 1718 bleek, dat de gebreken nog niet hersteld waren. Op 13 April 1720 werd Harmens gesommeerd het orgel af te maken, daar de gebreken anders op zijn kosten hersteld zouden worden door een andere orgelmaker.

Op 25 April 1720 antwoordde Harmens spoedig te zullen komen.

Op 7 October 1720 werd wederom tot keuring besloten.

Op 23 October 1720 werden Kerkmeesters van de ziekte van Harmens die zich herhaald had, op de hoogte gesteld.

Op 8 Januari 1721, na maanden van ernstige ziekte, overleed Harmens; in een aandoenlijk schrijven van zijn zoon, werden kerkmeesters hiervan verwittigd. Dit schrijven had echter ook nog een zakelijk karakter, daar de geleden schade ad. f. 1200.- naar voren werd gebracht, waarbij tevens nog aanspraak werd gemaakt op het tegoed van de aanneemson. Harmens zoon kon persoonlijk niet naar Meppel komen en deze aangelegenheid met de Kerkmeesters te bespreken, naar vraagd een coulante afhandeling.

Door de dood van Harmens waren Kerkmeesters inzake de bouw van het orgel genoodzaakt een doeltreffende oplossing te zoeken.

In een vergadering van 29 Mei 1721, werd besloten een orgelmaker te ontbieden; "daartoe een orgelmaker zullen ontbieden en met demselve ten minsten prijs over het volstrecken van het orgel zoeken te accorderen, onvermindert des Gaspels recht tegens gemelte Krifgenamen (hiermede werden de orgenamen van Harmens bedoeld) so wanneer

meerder moete betaald worden, als hij het Carspel dieswege nog te goede is."

De orgelmaker Frans Caspar Schnitger werd door de Kerkmeesters ontboden, en deze stelt op 24 Juni 1721 voor: "dat in het manuaal een nieuw secreet sleeplade met een nieuwe registratuire en abstractuure sal gemaekt worden, neffens een nieuwe dulciaan van sijn voet dat een basse en tenor graviteits en lievelijk kooft." De kosten waren f. 650.--. Het werk werd aan Schnitger opgedragen zo niet minder, dan voor dit bedrag." Op 11 November 1721 werd aan Schnitger een bedrag van f. 325.-- betaald, zijnde de helft der aannemsom. Hieruit blijkt, dat Schnitger op deze datum met het werk was begonnen, of er reeds mee bezig was. Op 18 April 1722 bedankt de reeds eerder genoemde deshuidige Hendrik Lageman, voor het verzoek nogmaals naar Meppel te komen. Kerkmeesters hebben daarna aangezoekt de bekende organist van de Martinikerk te Groningen: Petrus Havingha, om het orgel te keuren. Na de voltooiing van het orgel kwam Havingha naar Meppel en legde zijn bevindingen vast in het keuringsrapport d.d. 8 Mei 1722. Hieruit citeren wij o.m.:

"Eerstelijk dat in het Manuaal een nieuw sleeplade door F.C. Schnitger is gemaekt.... met nieuwe registratuur en abstractuur.

dat die Voxhumana daar niet in is, ook de Quintadeene die 16 voet soude wesen heeft de orgelmaker Jan Harms niet maar als acht voet gemaekt, de Dulciaan 16 voet is gants nieuw, welck pijpwerk deftig en graviteit aanspreekt, de muntstukken van de Trompet 8 voet sijn mede nieuw gemaekt, en heel goet angebracht; de nasat 3 voet is mede nieuw.

De rugpositifs en Borstpositifs laden sijn passabel, doch niet soo als de Manuaalsladen, 't waar wenselijk, dat al tesamen uijt eenen hand gemaekt was, soo soude het een geheel goed en beter werck sijn geworden. Die Dulciaan 8 voet is mede geheel nieuw, die aangenaam in't gehoor klingt.

In het pijpwerck altsamen in een goede harmonie gebracht.

Depuister en Canalen sijn dicht en goet soo als vereischt word.

Is boven het besteck gemaekt een koppeling van het Manuaal en Borstpositif soo dat nu alle drie clavieren kunnen gecoppelt worden.

ook mede de muntstukken van de Trompet 8 voet, en de nasat 3 voet geheel nieuw."

Op 9 Mei 1722 werd aan Frans Caspar Schnitger het resterende bedrag ad. f. 325.-- uitgekeerd.

De dispositie van het orgel, na de aflevering door Frans Caspar Schnitger, laat zich, aan de hand van de archieven en de huidige toestand van het orgel recapitulieren:

<u>Hoofdwerk:</u>	<u>Rugwerk:</u>	<u>Borstwerk:</u>
Prestant 8 voet	Prestant 4 voet	Echo 8 voet
Helpspijp 8 ----	Gedekt 8 ----	Octaaf 4 voet
Quintadena 8 ----	Fluit does 8 ----	Quint 2 ----
Octaaf 4 ----	Quint 5 ----	Blokfluit 2 ----
Fluit 4 ----	Octaaf 2 ----	Nasat 1 1/2 ----
Nasat 3 ----	Woudfluit 2 ----	
Octaaf 2 ----	Sexquialter 2 sterk	
Ruispijp 2 sterk	Siflet 1 1/2 voet	
Mixtuur 3 ----	Scherp	
Ginbel 3 ----	Dulciaan 8 voet	
Dulciaan 16 voet		
Trompet 8 ----		

Koppelingen I-II-III, Pedaal aangehangen.

In deze voltooide toestand is het orgel ongeveer 90 jaren lang gebleven.

De eerste reparaties werden verricht in 1810 door J.C. Scheuer te Coevorden voor een bedrag van f. 56. --, en in 1811 door dezelfde orgelmaker voor een bedrag van f. 130. ---. Over de eerste reparatie is niets bekend, over de tweede alleen het nuchtere feit, dat Scheuer in een door hem opgesteld rapport aanneemt het orgel in de kerk te Meppel voor ditmaal voor de somma van een hondert dertig gulden in die orde te brengen, dat hetzelfde het onderzoek van deskundigen niet alleen kan doetstaan, maar verbindt zich "enz. enz. met betrekking tot de garantie en het onderhoud".

In een vergadering van Kerkvoogden en Notabelen van 5-11-1824, werd besloten het orgel "zwaar" te doen repareren.

In een vergadering van hetzelfde College verscheen op 8-3-1825 de Orgelmaker Scheuer en beloofde een bestek en kostenopgave te zullen doen.

Op 4-5-1825 werd besloten de opdracht te geven voor een bedrag van f. 1200. --. Zelfs een geringe aanwijzing over hetgeen door Scheuer aan het orgel is verricht ontbreekt geheel, althans wat het pijpwerk betreft. Wat het uiterlijk der kas betreft stelt Scheuer voor: "beelden, bij uitsluiting beeltenis van Koning David als harponier", en wanneer het geplaatst kon worden "na evenzoo der groote des orgels en twee fanen of iets dergelijks tot verfraaiing derzelve van gips gemaakt."

Uit de huidige toestand blijkt, dat Scheuer het snijwerk bovenop de Rugwerkkas heeft vervangen door 3 beelden van gips, inderdaad "der groote des orgels" (d.w.z. ter grootte van de Rugwerkkas). Zie foto binnen omalag en nevenstaande foto van de beelden zelf.

In een rapport, d.d. 30 Juli 1839, opgesteld door de Organist Koning werd door hem melding gemaakt van de volgende gebreken aan het orgel:

"In het Borstwerk hoort men bij den aanhef van sommige toonen veel geruisch der wind en voorts bij velen zooals ook in het Rugpositief een aanmerkelijk bijgeluid".

Vervolgens verschillende opmerkingen over verwornde stevels, slecht aansprekende pijpen, defecte windkanalen en blaasbalgen.

In de notulen van de vergadering van 6 Mei 1882, wordt dan eerst weer over een restauratie gesproken. Aan de Voorzitter is n.l. opgedragen met de organist van Dijk te Kampen over de reparatie te corresponderen. Over hetgeen door deze van Dijk aan het orgel is verricht kan niets met volledige zekerheid gezegd worden, aangezien de archieven ons hieromtrent in het duister laten.

Aan de hand van de dispositie van het orgel, zooals die beschreven is door van 't Kruijs in zijn boek: Verzameling van disposities der verschillende Orgels in Nederland, 1885, dus enige jaren NA de restauratie, en van de sobere mededelingen: noodzakelijke reparatie van Trompet en DULCIAAN van het grote orgel, het spreken van herstel van het grote en het kleine orgel (positief) opdat het een goed geheel zou worden in de notulen van de genoemde vergadering kunnen enige gevolgtrekkingen gemaakt worden.

Deze zijn als volgt: het wegnemen van het Borstwerk door van Dijk.

Verklaring: het noemen van het Borstwerk in 1839, dus NA de restauratie van Schauer, het NIEt meer noemen door van 't Kruijs in 1885, dus NA de restauratie door van Dijk.

Het wegnemen van de Dulciaan 16' door van Dijk.

Verklaring: Het noemen van deze Dulciaan in de notulen van 1882, en het niet meer noemen van dit register door van 't Kruijs in 1885. De 2e Prestant 8', die op de plaats van dit register is gekomen, wordt door van 't Kruijs echter niet genoemd. Op klein c van dit register staat echter op zeer onopvallende wijze: "J. Pleijssant van den Bergh van Amsterdam makker van deze Salicinaal."

Hoewel de Siflet 1½, het Scherp beide van het Rugwerk en de Cimbel en Quintadeen 8 van het Hoordwerk niet door van 't Kruijs genoemd worden, kan niet worden aangetoond, dat deze stemmen in 1882 nog aanwezig waren. Ook de herkomst van de Fluit travers discant kan niet worden genoemd. Deze wijzigingen hebben zich echter alle in de 19e eeuw voltrokken, gezien het feit, dat de eerste restauratie van het orgel eerst in 1810 verricht werd.

Een zeer ingrijpende wijziging heeft het orgel echter in 1905 ondergaan, doordat de speeltafel door Proper uit Kampen verplaatst werd van FUSSEN de kassen naar de zijwand van het Hoofdorgel.

Tevens moet worden aangenomen (staat eveneens niet beschreven), dat de Rugwerkklade, door Proper verplaatst is. Deze bevindt zich nu op de plaats van de woormalige Borstwerkklade. Een verplaatsing van deze lade, met handhaving van de klavistuur op de oorspronkelijke plaats, is gezien de onmogelijkheid daarvan, uitgesloten geweest. Om deze reden kan het verplaatsen der Rugwerkklade aan Proper worden toegeschreven. Opvallend is tevens, dat de panelen van de Rugwerkklade nog in de lege kas aanwezig zijn, hetgeen zeker niet het geval zou zijn geweest, indien deze verplaatsing in 1885 zou zijn geschied.

De klavieruitbreiding kan om deze reden eveneens aan Proper worden toegeschreven. De oude klavieren hadden n.l. een omvang tot e''''; en de hiernaar volgende beschrijving met bet. de uitbreiding tot f'''' en aanvulling met Cis en Dis zoals Dr. G. J. van Kolmeschate die beschreef: "Daar oorspronkelijk de klavieren slechts tot e'''' gingen heeft men beide manualen uitgebreid tot f''''; op het Hoofdmanuaal door de aanvullende toetsen terug te koppelen aan het lagere octaaf; op het tweede manuaal door de lade te verlengen. Daar Cis en Dis eveneens ontbreken zijn daarvoor op II op de verlangde lade pijpen aangebracht (behalve voor Sexquialter en Quint). Wat de Hoofdlade betreft heeft men dit manco opgelost door een in zijn stuntselheid nog geniale constructie: Naast en Octaaf 2' spreken op een pijp; Holpijp en Frontprestant idem, Ruispijp en Mixtuur bleven stem. De Trompet kreeg een toevoeging van 2 pijpjes van ongeveer 30 cm, voorzien van een harmoniumtong. Trekt men de Prestant die op de lade staat, dan schuift het sloepje onder deze trompetjes half open en fungeert de Trompet 8 voet als Prestant. Dit hele geval is op een apart laatste aangebracht."

Zoals uit bovenstaande foto blijkt, zijn deze laatste pijpjes boven het klavier aangebracht, waartoe de kas alleen aan deze zijde is uitgebreid. Zie foto.

Naast de Rugwerkklade zijn nog pijpen aangebracht waarop Cis en Dis van Prestant 4', Fluit 4' (2 houten 4 vts. pijpen) de Holpijp 8 en ook de Bourdon 16' van het Hoofdwerk (2 houten 8vts. pijpen) spreken. Om deze pijpen een plaats te kunnen geven, zijn 7 pijpen van de Holpijp 8 voet van het Rugwerk (plaats: Borstwerk) in de lege Rugwerk kas geplaatst. Zie foto. (de losse achterpanelen zijn nog zichtbaar links naast de pijpen.)

Tenslotte werd in Februari 1927 opgedragen aan de Firma Spiering te Dordrecht (nog bestaande firma) het orgel te restaureren. Hij verving het oude metalen front van Hoofd en Rugwerk door een nieuw front van sink. Hij plaatste een nieuwe Viola en Celeste 8' op het Rugwerk, verwijderde de Octaaf 8voet en bouwde een nieuwe pneumatische pedaalclade achter het orgel met 2 stemmen, t.w.: Subbas 16'en gedekt 8'.

RAPPORT OVER DE HUIDIGE TOESTAND VAN HET ORGEL TE MEPEL

Dispositie:

Hoofdwerk:

1: Prestant 8 voet	Frontdeel zink, rest origineel
2: Prestant 8 voet	gemaakt door J. Fleijnsant van den Bergh van Amsterdam, op de plaats van den Dulciaan 16'
3: Holpijp 8 voet	G-H van hout (vrij nieuw, waarschijnlijk Spiering) rest origineel.
4: Bourdon 16 voet	G-c van hout, rest open en waarschijnlijk gemaakt uit de oude Quintadena 8 voet. origineel
5: Octaaf 4 voet	----- Schnitger
6: Spitsquint 3 voet	-----.
7: Octaaf 2 voet	-----.
8: Openfluit 4 voet	-----.
9: Ruispijp 2 sterk	-----.
10: Mixtuur 3 sterk	-----.
11: Trompet 8 voet	-----.

Rugpositief, thans ondergebracht in de Hoofdkas op de plaats van het voormalige Borstwerk.

1: Prestant 4 voet	Frontdeel (in rugwerkfront) zink, rest oud.
2: Holpijp 8 voet	origineel.
3: Fluit 4 voet.	
4: Quint 3 voet	origineel, gedekt G-H.
5: Woudfluit 2 voet	origineel
6: Sexquialtera 2 sterk	idem in onderste octaaf ontbreekt het vroeger wel geplaatste tertsenkoor.
7: Flute Travers 8 voet,	alleen discant, op plaats van Siflet 1½ voet
8: Celeste 8 voet	, op plaats van Scherp
9: Gamba 8 voet,	op plaats van Octaaf 2 voet (8 en 9 van Spiering.)
10: Dulciaan 8 voet,	origineel.

Pedaal: Subbas 16 en Gedekt 8 voet beide van hout op een pneumatische lade achter het orgel.

Omvang der KLAVIEREN (1) G-f''', terwijl de oude lade een omvang hebben van G-D-E-F, Fis enz-c'''.
 Op het Hoofdmanuaal is de uitbreiding der klavieren verkregen, door de toetsen boven c'' een octaaf terug te koppelen, terwijl op het Rugwerk deze uitbreiding is verkregen, zoals reeds omchreven is op pag. 6.

Deze klavieruitbreiding, overigens een curiositeit op zichzelf, is zeer inferieur en brengt in de praktijk ernstige bezwaren met zich mede, doordat de toetsen boven c'' niet verbonden zijn met cancellen waarop

Deze klavieruitbreiding, overigens een curiositeit op zichzelf, is zeer inferieur en brengt in de praktijk ernstige bezwaren met zich mede, doordat de toetsen boven c'' niet verbonden zijn met cancellen waarop

pijpen van deze toonhoogte van alle stemmen zich bevinden, doch op een wijze, als werd omschreven.

WINDLADEN

De windladen verkeren in een restauratiebehoevende toestand. Zij hebben zowel door-als bijspraak. Zoals reeds in het historisch overzicht werd beschreven, bevindt zich de Rugwerklaaf op de plaats van het voormalige Borstwerk. De Klavieruitbreiding van het Rugwerk is aan de rechterzijde aangebracht. Hiervoor zijn voor het grootste deel oude pijpen gebruikt, terwijl de 7 grootste oorspronkelijke pijpen van de Holpijp 8 voet vanuit de lade vervoerd zijn met zeer lange conducten.

PIJWERK

Het pijpwerk stamt voor het overgrote deel uit de jaren 1716-1721. De uitbreiding van het orgel met een vrij pedaal, zoals hierboven werd omschreven, uit deze eeuw. De dispositiewijzigingen zijn, hoewel te betreuren, niet zo ingrijpend geweest als bij vele andere oude orgels. De toestand van het oude pijpwerk is redelijk te noemen. De kerns zijn over het algemeen gaaf gebleven, echter zijn vele pijpvoeten dichtgeweven, pijpranden geschoord door onoordeelkundig stemmen, terwijl sommige pijpen in later tijd stenkrollen hebben gekregen. De meeste pijpen zijn echter nog van de oorspronkelijke stendeksel voorzien. Het sinken front, zowel als de later aangebrachte stemmen: Fluit Travers, Viola di Gamba, Celeste, Bourdon 16 "Salcinaal" passen niet in het karakter van dit orgel. De verwijdering van Scherp, Cimbél, Octaaf 2, Dulciana 16 Siflet 1e en Quintadeen is nadelig gebleken, en heeft de verming van pleni, en verschillende andere combinaties in ongunstige zin beïnvloed. De klank van het orgel is zwakker dan ongetwijfeld oorspronkelijk is geweest. De accentuatie van het kerkgebouw is niet bepaald fraai te noemen en accentueert sterk de foutieve dispositiewijzigingen; deze komen hierdoor nog sterker naar voren. De winddruk, waaronder het pijpwerk thans spreekt is te hoog.

MECHANIEK

Bij de verplaatsing van de speeltafel is vanzelfsprekend de tractuur vernieuwd. Over de klavieruitbreiding is in het historisch overzicht uitvoerig gesproken. Het pedaal is pneumatisch bijgebouwd, hetgeen niet bepaald fraai is te noemen, en geen eenheid van tractuur hierdoor verkregen werd.

WINDVOORZIENING

De bestaande blaasbalg en windmachine zijn in behoorlijke staat. De balg verdient revisie, en eventuele fouten hersteld te worden. De windkanalen dienen vernieuwd te worden, temeer daar de huidige opstelling van het Rugwerk niet kan worden gehandhaafd.

ERS

ORGELKASSEN

De Hoofdorgelkas heeft de oorspronkelijke vorm behouden. Echter is, zoals reeds omschreven is, boven de klavieren een kastje aangebond voor de uitbreiding met Cis en Dis van het Hoofdwerk. De oude panelen van de kas zijn op de betreffende foto duidelijk zichtbaar. Echter wordt de meeste ontsiering veroorzaakt door de ioufieve plaatsing der klavieren tegen de zijwand der kas. Het snijwerk, waarachter het Borstwerk is geplaatst geweest is op naaststaande foto duidelijk zichtbaar. Thans is de Hoofdwerkkas ter hoogte van de vroegere speeltafelruimte, door een dak met deuren terzijde, verbonden met de lege rugwerkkas. Deze kas wordt alleen gebruikt voor de vervoerde pijpen van de Holpijp. De vloer onder het Rugwerk(kas) is verwormd. De panelen zijn nog aanwezig. De gipsen beelden hebben het snijwerk verdrongen, waardoor het fraaie snijwerk voor het vroegere borstwerk aan het oog wordt onttrokken.

ADVIJS met RESTAURATIEPLAN

Wij adviseren U het orgel te doen restaureren volgens onderstaand plan, hetwelk is opgesteld in overleg met de Orgelmaker Hense Ruiters te Groningen aan wie U in principe de opdracht tot restauratie hebt verstrekt.

Wij zijn uitgegaan van de gedachte, dat het orgel voor het overgrote deel pijpwerk bezit, dat zowel historische-als praktische waarde heeft. Wij zijn ook van mening, dat de huidige indeling van het orgel volkomen in strijd is met de bedoelingen van de bouwers. In de historische beschrijving wordt duidelijk van een 3 klaviers orgel gesproken. Het Rugwerk (de kas) wekt de veronderstelling, dat ook het pijpwerk van het Rugwerk daarin een plaats gevonden heeft. De opbouw van het orgel is echter in 1905 geweld aangedaan, en dient ongedaan te worden gemaakt. De Rugwerkklade kan met pijpwerk weer geheel teruggeplaatst worden, waardoor de plaats vrijkomt voor het te herbouwen Borstwerk. Het snijwerk (zie foto) verrad immer de plaats van een Borstwerk, en dit werk behoort daaraan naar onze mening weer herbouwd te worden. Gezien het feit, dat geen pijpwerk meer aanwezig is, is een dispositie ontworpen, welke overeenkomt met één der ontwerpen voor de bouw van dit orgel, welke in het Rijksarchief te Assen berusten. (niet ondertekend, en niet gedateerd). Niet alleen sluit deze dispositie historisch bij het orgel aan, doch voldoet ook aan de eisen welke de hedendaagse kerkmuzikale praktijk aan het orgel in onze Kerk stelt.

Door de dispositiewijzigingen ongedaan te maken, worden de belangrijke elementen in de klankopbouw van het orgel, zoals de makers zich dit hebben gedacht en ontwikkeld, en waaraan ook onze hedendaagse praktijk behoefte heeft, hersteld. De historische ontwikkeling van de klavier-

omvang, heeft in Meppel geleid tot een inferior systeem van klavier-uitbreiding. Om deze ontwikkeling te bestendigen, menen wij dat het verantwoord is dit inferior systeem te vervangen door een bij dit orgel passende aanbouw der ontbrekende pijpen en cancellen. Indien het mogelijk blijkt, zullen eveneens de ontbrekende aanvullingen Cis en Dis worden bijgebouwd. Dit zal echter niet door cancellering geschieden doch op een bijgeplaatste aangebouwde lade met mechanische tractuur. Mocht echter de opbouw en indeling van het orgel hierdoor worden geschaad, dan zullen Cis en Dis achterwege blijven. Een vervanging van het pneumatische pedaal door een nieuwe sleeplade met mechanische tractuur is o.i. noodzakelijk. De gehele klaviatuur kan weer op de oorspronkelijke plaats worden aangebracht. Het orgel zal dan, na herstel van het Borstwerk en de oude dispositie van Rug- en Hoofdwerk d&e taak kunnen verrichten, die het nu door de gedeeltelijke ontluisteringen slechts ten dele kan verrichten. Een vrij pedaal met de voorgestelde dispositie zal de mogelijkheden vergroten, en het instrument een volwaardige plaats doen innemen inde rij van onze grote orgels.

RESTAURATIEPLAN

Doel van het werk

Het restaureren en vergroten van het nu aanwezige twee klaviers orgel tot een werk van drie klavieren en vrij pedaal, gebouwd als Hoofdwerk, Borstwerk en Rugwerk (historisch, uit 1721) met een pedaal werk gelijkvloers opgesteld in aparte kas achter de hoofdkas, waarbij de speeltafel opgesteld wordt tussen Hoofdwerk- en Rugwerkkas. Dit werk zal op de volgende meer inzonderdelen omschreven wijze, uitgevoerd worden:

Het Fijfwerk:

- De dispositie van het orgel zal worden als volgt: HOOFDWERK
- 1 Prestant 8 voet, oud. *(aank)*
 - 2 Roerfluit 8 " " met vervanging der houten door metalen.
 - 3 Quintadena 8" (mogelijk is deze gedeeltelijk in de Bourdon 16 aanwezig, en zal dan daaruit gereconstrueerd worden)
 - 4 Octaaf 4 voet, oud.
 - 5 Fluit 4 voet, oud.
 - 6 Spitsquint 3, oud.
 - 7 Octaaf 2 voet, oud.
 - 8 Kruispijp 2 sterk, oud.
 - 9 Mixtuur 2 sterk, oud.
 - 10 Cymbel 2 sterk, nieuw. Gaten nog aanwezig.
 - 11 Dulciaan 16 voet, nieuw. Op oude plaats
 - 12 Trompet 8 voet, oud.

EKS

Ile

Meppel

Rugwerk:

- 13 Gedekt 8 oud
- 14 Prestant 4 voet oud
- 15 Fluit Doux 4 voet oud.
- 16 Quint 3 voet, oud.
- 17 Octaaf 2 voet, oud.
- 18 Woudfluit 2 voet, oud.
- 19 Sifflet 1 1/3 voet nieuw
- 20 Saxquiltera 2 sterk, oud (met aanvulling van ontbrekende pijpen)
- 21 Scherp 4 sterk nieuw
- 22 Dulciaan 8 voet, oud.

BORSTWERK

- 23 Gedekt 8 voet nieuw
- 24 Nockfluit 4 voet nieuw
- 25 Octaaf 2 voet nieuw
- 26 Quint 1 1/3 voet, nieuw
- 27 Octaaf 1 voet, nieuw
- 28 Scherp 4 sterk, nieuw
- 29 Regaal 8 voet, nieuw.

PEDAAL

- 30 Bourdon 16 voet, nieuw
- 31 Prestant 8 voet, oud, nieuw
- 32 Octaaf 4 voet, nieuw
- 33 Nachthoorn 2 voet, nieuw
- 34 Mixtuur 6 sterk, nieuw
- 35 Bazuin 16 voet, nieuw
- 36 Trompet 8 voet, nieuw
- 37 Cornet 2 voet, nieuw

Man.koppel:II-I,III-II,
Koppel Pedaal-I,Tremulant voor
Rugwerk.

Alle bestaende te handhaven pijpen worden gereinigd, waar nodig opnieuw gevormd en hersteld. Te veel beschadigde bovenranden der corpsen worden vernieuwd. Te hoge opnamen verlaagd. Niet meer te herstellen pijpen worden door nieuwe van gelijke makelij vervangen. Ook worden al deze stemmen naar boven met minstens 4 pijpen uitgebreid en zo dit naarverantwoord mogelijk is ook met Cig en Dia uit front, octaaf. Van de no: 1 en 14 worden de frontpijpen in METAAL van 75mm vernieuwd. No 3 wordt, indien dit nodig blijkt, uit de Bourdon gereconstrueerd. No. 31 wordt deels gemaakt uit de nu op 11 staande Prestant 8. Het nieuw te maken pijpwerk wordt gemaakt op een bij het oude werk aanpassende wijze.

Intonatie

De intonatie zal zodanig verzorgd worden, dat iedere stem karaktervol zal zijn. De stemming van het orgel zal gelijk blijven aan de huidige. Na herstel van het pijpwerk zal de winddruk verlaagd worden tot de juiste druk.

De Windladen

De bestaande windladen worden geheel uit elkaar genomen en opnieuw verlijmd. Niet meer te handhaven delen worden vervangen, opdat een zo groot mogelijke duurzaamheid wordt verkregen. De speelventielen worden opnieuw beïcht en met een tegen het geprepareerde viltlaag en belevring voorzien. De pulpeten worden vernieuwd, evenals de pulpetafdraden geleidstiften en ventielveren. Deze laden worden in ieder geval met minstens 4 cancellen uitgebreid en zo enigzins verantwoord mogelijk is ook met de Cancellen Cis en Dis. De windladen zullen doopspraakvrij worden opgeleverd.

De nieuw te bouwen windladen worden uit gelijke materialen als de aanwezige opgebouwd en zullen aan dezelfde eisen voldoen. Ze worden symmetrische opgebouwd met functionele indeling, voorzover dit nodig is, en anders op gebruikelijke wijze.

De Mechaniek

De tractuur (klavieren met bijbehorende mechaniek) wordt geheel nieuw vervaardigd. De omvang der klavieren is hierboven reeds omschreven, die van het pedaal zal zijn van C.-F'.

Klavieren uit ivoor met mahonie, pedaal met eiken beleg. Pedaal onder-toetsen uit oragon. Welborden uit eiken. Wellen van metaal. Abstracten uit vuren of grenenhout. Heffbomen uit eiken, of mahonie, opstoters uit grenen. Winkelhaken al naar plaats en functie uit hout, messing of aluminium. Draadwerk uit koper en messing. Voor de registratuur wordt gebruikt eiken, mahonie en metaal. Alle mechaniekdraaipunten worden gevoerd en alle heffbomen goed uitgebalanceerd zodat een zo geruisloos en licht mogelijke toetsaanslag en registerbeweging bereikt wordt.

De Windvoorziening

De bestaande blaasbalg met windmachine zal worden behouden. Eventuele fouten aan de blaasbalg worden verbeterd. Van de blaasbalg naar de laden worden nieuwe kanalen aangelegd. Zo veel mogelijk voor elke lade een eigen kanaal. Bij af aan elke lade wordt een schokbalg gebouwd om eventuele drukverschillen in de wind te egaliseren. De balgkamer zal zo danig moeten worden verbeterd dat daarin dezelfde temperatuur en vochtigheidsgraad derlucht bereikt wordt als in het kerkgebouw. Ook zal de winddruk worden vastgesteld in verhouding tot de accoustiek der kerk.

Orgelkasten

De rugwerkken zal op haar plaats gelaten worden. Ten opzichte daarvan wordt de hoofdkas 20 cm teruggeplaatst zodat de ruimte ertussen 97cm wordt. De pedalkas wordt achter de hoofdwerkken opgesteld met een

pad daartussen van minstend 60 cm. De panelen van het Borstwerk zullen uitneembaar gemaakt worden, i.v.m. met de stemming van dit werk. De nieuwe Pedaalkas wordt uit parana- of oregon pine opgetrokken en van oregon panelen voorzien. De kosten der restauratie zullen ongeveer f. _____, die van de nieuwbouw van het pedaal _____ bedragen.

Tenslotte maken wij U erop attent, dat deze restauratie de goedkeuring van de Rijksmonumentencommissie behoeft, en verzoeken wij U dit rapport ter goedkeuring, en verkrijging van subsidie in te zenden aan het Ministerie van Onderwijs Kunsten en Wetenschappen.

De Orgelcommissie van de Ned. Hervormde Kerk

Woorzitter

Secretaris.